

lángésznek törvényszerű velejárója-e az emberi nagyság is. A hatvanéves Kodály mindenestre példaként idézhető. Benne a költői lángész a legmagasabbrendű erkölcsi értékkel egyesül, amint erről műveinek szellemén kívül bizonysgot tesz nevelői és tudományos munkássága is.

Kéki Béla

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET DÉSI VÁNDORGYÜLÉSE

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület október 18., 19. és 20. napján Désen tartotta meg a felszabadulás óta első vándorgyűlését. Az EME 1906. óta rendezett vándorgyűlései a magyar tudományosság iránti érdeklődés fölkelését, a múzeumi gondolat népszerűsítését, a közműveltség emelését és a honismeret előmozdítását szolgálják. Jóllehet már az első világháború előtt országos eseményeknek számítottak az évenként más és más erdélyi városban rendezett vándorgyűlések, páratlan jelentőségűekké — mint *dr. Tavaszy Sándor* alelnök egyik közelebről megjelent sajtónyilatkozatában mondta — a megszállás idején váltak, amikor a tudományosan alapozott ismeretközlésen túl széthordták Erdélyben azt a kiművelt lelkeséget, amely tud égni a magas művelődés eszményeiért. A vándorgyűlések olyan szellemi igényeket tartottak ébren, amelyek a kisebbségi sors nagy szükségében a legnagyobb veszélyben voltak. Minden vándorgyűlés új biztatást és kezeséget nyújtott, hogy az erdélyi magyarság a szellemi élet legmagasabb megnyilvánulásairól, a tudományos munkában való részvételről sem akar lemondani.

Az EME gróf Mikó Imrénének, Erdély Széchenyijének kezdeményezéséből és az erdélyi magyar társadalmi erők összefogásából jött létre. Éppen ezért vándorgyűléseink tulajdonképpen állandó visszafordulást jelentenek azokhoz az erdélyi magyar társadalmi erőkhöz, amelyeknek az Erdélyi Múzeum-Egyesület és az Erdélyi Nemzeti Múzeum létrejöttét, állandó gyarapodását köszöni. Az EME-t az erdélyi társadalomhoz fűző szálak közül kétségtelenül a vándorgyűlés a legerősebb s a leginkább szemmel látható is, mert az EME és ENM keretében folyó tudományos kutató és gyűjtő munkának az erdélyi tájjal és néppel való szoros kapcsolatát csak tudományos körök láthatják és értékelhetik.

Désen harminckett évvel ezelőtt rendezett az EME vándorgyűlést. A dési és a szolnokdoboka-megyei idősebb nemzedék lelkében máig is elevenen él az egykori vándorgyűlés emléke. Mint akkor, ebben az évben is a város és a vármegye hivatalos és társadalmi vezetői hívták meg az EME-t vándorgyűlés tartására. A meghívást kimondó és a helyi rendezést végző vezetők között az EME-nek több régi munkás tagja van, nem beszélve arról, hogy értékes alapítványaik, illetőleg adományaik révén Dés város és a Dési Magyar Polgári Kör, az egykori Dési Kaszinó utóda, az EME igazgatóválasztmányának örökös tagjai is. A vándorgyűlés helyi előkészítésének érdekében az EME Désen rendezőbizottságot alakított *dr. gróf Bethlen Béla* főispán elnöklésével s csak az EME elnökségének, meg dési rendezőbizottságának legszorosabb együttműködése tette lehetővé, hogy a mai rendkívüli idők ellenére is meg lehessen rendezni a vándorgyűlést.

Mint 1906 óta mindig, ebben az évben is három napig tartott a vándorgyűlés. Igazán mély és őszinte örömet jelent azt elmondani, hogy a három nap alatt elhangzott 18 tudományos előadás és a vándorgyűlés keretében, az EME orvostudományi szakosztálya részéről rendezett másfélnapos orvosi továbbképző előadásorozat mindvégig a legnagyobb látogatottságnak örvendett. Magának a megnyitásnak ünnepélyessége s a megnyitó díszülés közönségének összetétele szinte páratlan a vándorgyűlések történetében. A megnyitó

díszülésem az egészségi okokból távollevő *báró Jósika János* elnök helyett *dr. Tavaszy Sándor* az EME rangidős alelnöke elnökölt. Megnyitó beszédében elsősorban a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselőjében megjelent *dr. Fáy István* államtitkárt köszöntötte, méltatta a kultuszkormányt az EME iránt állandóan tapasztalható figyelmét és gondoskodását, majd megköszönve a dési rendezőség vendégszeretetét és odaadó rendező munkáját, részletesen méltatta a dési vándorgyűlésnek az EME szempontjából való jelentőségét.

„Az EME — mondotta megnyitó beszéde további során *dr. Tavaszy Sándor* — nemcsak a múzeális-érdekű kincsek gyűjteménye, hanem az erdélyi magyar szellemi élet tudományos fóruma is. A múzeális gondolat mellett mindig hűségesen ápolta az akadémiai gondolatot is, de sem az egyik, sem a másik tekintetében nem felejtkezett el arról, hogy erélyesen szolgálja Erdély földjén a nemzeti existencia izmosodását. Sohasem mondott le az öncélú, tudományos kutatás nagy kötelezettségéről, mégis tudományos munkájának mindig megvolt az a nagyszerű eredménye, hogy belső erkölcsi erőt és lendületet adott a nemzeti életnek.“

A megnyitó díszülés során *dr. Fáy István* államtitkár is felszólalt s többek között a következőket mondotta: „A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr nevében és képviselőjében köszöntöm hazafias örömmel és bensőséges meleg érzésekkel az Erdélyi Múzeum-Egyesületet. Tudjuk jól, milyen lelki magvetést, milyen küszködő munkát végzett az egyesület tudományos és szellemi téren az elnyomatás nehéz éve alatt szívósan, kitartással és mindig határozottan. A kolozsvári egyetem alapításában és létrejöttében az egyesületnek oroszlánrésze volt. Gyűjtemény-anyagát megsokszorozta és azt a szerepet vitte Erdélyben, amit az országban a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Nemzeti Múzeum együtt jelent. És jött azután a megszállás ideje alatt az egyesület hőskora. Kolozsvár állandóan tartotta a kapcsolatokat szellemi és tudományos téren a vidékkel. Ezért száll ma az egyesület felé, mint egy láthatatlan hullámhossz áramlása, az ország értelmiségének tisztelete, hálája és nagyrabecsülése.“

Az üdvözlések során azonban kiderült, hogy nemcsak a magyar értelmiség értékeli az EME majdnem évszázados munkáját, hanem az iparos, kereskedő és a földműves erdélyi magyarság is. Különösen meghatóak voltak *Bíró Péter* kiscgazda üdvözlő szavai. *Bíró Péter* a szántóvető magyar munkájához hasonlította az EME munkásságát: a szántóvető a földet szántja és dolgozza meg, az EME a lelki vetésen dolgozik. Szívből kívánta, hogy Isten óvja meg mind az EME, mind a magyar földműves vetését a jégveréstől és a pusztulástól.

A megnyitó díszülést *dr. Németh Gyula* budapesti egyetemi ny. r. tanárnak *Kőrösi Csoma Sándorról* tartott ünnepi előadása zárta be. Az EME ezzel azt a hagyományát követte, hogy a vándorgyűlések megnyitó díszülésén nemcsak ünnepel, hanem ott is a tudomány és a közműveltség ügyét szolgálja.

A megnyitó díszülés egyébként a hallgatóság összetétele szempontjából is mutatta, hogy az EME a legszélesebb népi rétegekig viszi el a múzeum és a magyar tudományosság ügyét. Az EME jelentős számú választmányi és rendes tagján kívül elsősorban a dési értelmiség, iparos és kereskedő réteg töltötte meg a vármegyeház nagytermét, de jelen volt az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület rendezésében az EME vándorgyűléssel párhuzamosan folyó gazdaköri vezetői tanfolyamnak mintegy százhusz szolnokdobokamegyei kiscgazda résztvevője, és a vármegyei népművelési bizottság népművelő vezetőképző tanfolyamának hatvan falusi lelkész és tanító résztve-

vője is. Ez utóbbi két csoport a három nap folyamán minden öt közelebb-ről érdeklő előadást meghallgatott, de természetesen a fennmaradó idő alatt saját tanfolyamain vett részt elsősorban.

A megnyitó díszülés után a vándorgyűlés közönsége megkoszorúzta Dés elhunyt nagyjainak sírjait,¹ azután pedig egyszerű közebeden vett részt. Ezen először dr. *Fáy István* államtitkár Magyarország Kormányzó Urára mondott pohárköszöntőt, majd dr. *gróf Bánffy Miklós* nyug. m. kir. külügy-miniszter, az EME társalelnöke mondott serlegbeszédet Mikó Imre grófról, az EME megalapítójáról.

Délután a dési rendezőbizottság által rendezett kiállítások megnyitása következett dr. *Fáy István* államtitkár jelenlétében,² Szolnok-Doboka-megye festőinek képkiallítása, a vármegye magyarságának rendkívül értékes néprajzi, szöttes-varrottas kiállítása, végül a vármegyei EMGE-rendezte termény- és gyümölcs-kiállítás munkás, a városi és népi műveltség értékeit megbecsülő vidéki magyarságról és magyar életről tett bizonyosságot.

A kiállítások megnyitása után kezdődött el a vándorgyűlés és az orvostudományi szakosztálynak párhuzamosan folyó előadássorozata. Az előadások műsorát most is az EME négy szakosztálya állította össze, mégpedig úgy, hogy naponként mindegyik 2—2 előadást tartott, a tárgyválasztásban pedig minden előadó arra törekedett, hogy előadásával lehetőleg a vándorgyűlés vidékének tudományos megismerését is szolgálja. Természetesen azért sok mástárgyú előadás is hangzott el, de kétségtelen, hogy a vidéki hallgatóságot a magyar tudományosságunk a hozzá közelebb álló kérdései érdeklik elsősorban. A szükséghez képest az előadók a vetítést is felhasználták, mint érdekkeltő és szemléltető eszközt.

¹ A szabadságharc hőseinek, meg Kádár Józsefnek, Kovács Sámuelnek, Medgyes Lajosnak és dr. Szűcs Sámuelnek sírjára helyezett az EME egy-egy képviselője megemlékező beszéd kíséretében koszorút.

² A kiállítások mindenikén szép anyagot gyűjtöttek egybe. A képkiallításokon kilenc Szolnok-Dobokában élő vagy onnan elszármazott festő (Daday Gerő, Huber István, Ince János, Kolozsvári Endre, Kovács Zoltán, Mohi Sándor, Simon Béla, ifj. Schilling János, Szopos Sándor) negyvenhét képét állították ki. A gazdasági kiállítás anyagát negyvenkét EMGE gazdakör hordotta össze. A rendezés érdeme Antal Dániel tb. EMGE igazgatóé volt.

Legjelentősebb és tudományos szempontból is a legnagyobb meglepetést hozó a díszítőművészeti kiállítás volt. E kiállítás anyagát a falusi népművelési bizottságok vezetőinek, papoknak, tanítóknak segítségével *Mákkai* Endre vármegyei népművelési titkár, *Kőszeghy* Ferenc berendelt igazgató, körzeti iskolafelügyelő és *Farkas* Gézáné gépíró és kezelő buzgó fáradozása hordotta össze és rendezte el. Örömmel láthatuk, hogy a szolnokdobokai népművelési titkárság mennyire át van hatva a népi értékek nagyszerűségétől. Az idő rövidsége miatt ugyan csak a vármegye 18 községéből tudtak 108 háztól 659 darab népi díszítőművészeti tárgyat összegyűjteni; ebből 548 darab vászonmű, illetőleg hímzés, a többi cseréptárgy (79), illetőleg fafaragás (32) volt. A begyűjtött kézimunkaanyagból gondos selejtezés után mintegy 250 darabot állítottak ki; ezt egészítette ki az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és Régiségtárából a kiállításra kölcsönzött 52 darab szolnokdobokai hímzés. A kiállított hímzésanyag sok új vonással gazdagította a vármegye hímzéseiről eddig alkotott képünket. Különösen szépek voltak a szeki hímzések, de a vármegye többi községei (Apanagyfalu, Baca, Bálványosváralfa, Felőr, Magyarlapos, Mezőveresegyháza, Nagydeveser, Ördöngösfűzes, Rettég, Sajóúdvárhely, Szelecske, Szépknyerüszentmárton, Vice) is figyelemreméltó anyaggal képviseltették magukat. A kiállítás darabjai közül a legérdekesebbeket az EME lefényképezette, illetőleg közvetlenül a kézimunkákról nyomólemezeket készítettett. Az anyag egy része előreláthatólag a vándorgyűlés emlékkönyvében jelenik meg. Jól sikerült a díszítőművészeti kiállítással kapcsolatos háziipari bemutató is (A szerk.).

Előadóink — több mint negyedszázados megszakítás után — megint elsősorban a kolozsvári egyetem tanárai közül kerültek ki, egytől-egyig az EME tagjai; rajtuk kívül más erdélyi előadók is szerepeltek, köztük az EME-nek három kitűnő dési tagja is.

A vándorgyűlés tartama alatt a résztvevők szakszerű vezetővel megtekintették a város gótikus református templomát, a vándorgyűlés befejeződése után pedig az EME honismereti kirándulást rendezett a désaknai sóbányához és az országoshírű szentbenedeki gróf Kornis-kastélyhoz.

Önként kínálkozik, hogy egy ilyen áttekintés után röviden vonja le az ember a tanulságokat is.³ Ez azonban messze vinne s befejezésül csak annyit, hogy a dési vándorgyűlés nemcsak az EME életébe hozott új lendületet, hanem valami esodálatos megpezsdülést idézett elő az Elnémult harangok sokat sirattott vármegyéjének életében is. Az EME mindig számontartotta és ma is tudományos alapszággal vizsgálja és számontartja Erdély s benne Szolnok-Doboka vármegye magyar kérdéseit. Nem hallgatta el a valóságot és a teendőket ez alkalommal sem. Nem célja azonban a halálharangongatás, sőt egész vándorgyűlésével a sajátosan EME-célokon kívül azt a célt is szolgálta, hogy Erdélynek s benne Szolnok-Dobokának ezeréves magyar multját, ma is meglévő magyar értékeit és egyetemes magyar fontosságát, kulshelyzetét állítsa hallgatói elé.

Ifj. Nagy Géza

KÉT MAGYAR NYELVTUDÓS

Az utóbbi három évtizedben ugyan a magyarság vizsgálatára vonatkozó tudományágak mindannyiában jelentős fejlődést figyelhetünk meg, de talán egyik tudományágban sem jutott a magyarság a tudományos kutatás korszerűsége szempontjából olyan európai színvonalra, mint éppen a legnemzetibb tudomány, a magyar nyelvészet terén. Hogy ez így van, abban a váratlan hirtelenséggel elhunyt két nagy magyar nyelvész, *Gombocz Zoltán* és *Csűry Bálint* mellett az élők közül kétségtelenül két magyar nyelvtudósé, a *Horger Antalé* és *Melich Jánosé* a legnagyobb érdem. A magyar és különlegesen az erdélyi élet ez évfordulóiban gazdag esztendejében is meg kell emlékeznünk róluk, hiszen mindkettejüknek pályája, és tudományos munkássága bizonyos pontokon Erdélyhez kapcsolódik.

Kettejük közül *Horger Antal* Erdély határterületén, a ma is román megszállás alatt lévő Krassó-Szörény megyében, Lugoson született (1872. május 18). Az egyetemet ugyan Budapesten végezte, de helyettes tanárként a brassói állami főreáliskolába került. Itt a Székelyföld közvetlen közelében figyelme székely diákjai révén a székely népnyelvre terelődött. A nevelői tapasztalatok arra ösztönözték, hogy a helyszínen is tanulmányozza a székelység nyelvét. Ettől kezdve 14 nyári szabadságán bejárta főként a keleti székely nyelvterület falvait. E hosszú gyűjtőmunkája eredményeként 1905-ben kiadta „A keleti székelység nyelvjárási térképe” című tanulmányát; ez rövidségében is az első ilyenemű magyar kísérlet. Sajnos korszakalkotó tanulmányát nem követték a magyar nyelvterületről készített hasonló feldolgozások. Már

³ Hogy a vándorgyűlés eredményei az egyetemes magyarság közkinésévé válhassanak, mint az eddigi vándorgyűlések után, a dési vándorgyűlés történetét és az ott elhangzott előadásokat az EME most is egy közelbről megjelenő emlékkönyvben örökíti meg. A vándorgyűlés történetének részletes beszámolója ebben az emlékkönyvben jelenik meg.